

10. 9. 2018

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K odvolání daru pro nevděk

Darování je obecně známým a často využívaným institutem soukromého práva. Zákon 89/2012 Sb. detailněji kodifikoval jak úpravu týkající se samotného převodu vlastnického práva z dárce na obdarovaného, tak také rozvedl možnosti dárce a nyní již (ve smyslu po 1.1.2014 tedy po nabytí účinnosti zák. 89/2012 Sb.) i dárcových dědiců odvolat dar. Ve svém příspěvku se budu zabývat institutem odvoláním daru, a to odvoláním daru pro nevděk.

Předchozí, relativně strohá úprava v zákoně 40/1964 Sb. stanovila v ust. § 630, že: *Dárce se může domáhat vrácení daru, jestliže se obdarovaný chová k němu nebo členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje dobré mravy.* Toto ustanovení však nenaplněvalo potřeby praktického aplikování, spíše lze uvažovat nad tím, že potřebám současného života, ve vztahu k úpravě odvolání daru, odpovídá současná úprava.

Aktuální zákonná úprava zakládá dvě skutkové podstaty, jejichž naplnění zakládá právo dárce (nebo jiným zákonem stanoveným osobám – zejména dědici dárce) odvolat dar proti obdarovanému. Těmito skutkovými podstatami je odvolání daru pro nouzi do které upadl dárce, druhou skutkovou podstatou, která spíše navazuje na předchozí úpravu uvedenou v zákoně 40/1964 Sb., je odvolání daru pro nevděk.

Co je obsahem zákonného pojmu nevděk dle zák. 89/2012 Sb.?

Zákon v první řadě považuje za nevděk jednání, (proto i opomenutí určitého jednání), kterým obdarovaný ublíží dárce buďto úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že tím obdarovaný zjevně poruší dobré mravy.

Druhá zákonem stanovená skutková podstata nevděku, pro kterou lze odvolat dar, stanoví: *Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárce také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké.*

Zákonem předvídané ublížení jistě nemusí nastat v intenzitě, která by naplňovala skutkovou podstatu trestného činu. Práh pro naplnění této části skutkové podstaty je nastaven výrazněji benevolentněji, než v případě naplnění skutkové podstaty trestného činu. Ublížení z hrubé nedbalosti, in eventum porušení dobrých mravů je třeba zkoumat v kontextu všech skutkových okolností nejen darování samotného, ale celého komplexu lidských a právních vztahů mezi dárce a obdarovaným (a za podmínek daných zákonem případně dovozených právních teorií také ve vztahu k osobám jim blízkým), řetězce jednotlivých právních a faktických jednání mezi stranami.

K onomu „kontextu“, respektive řetězci právních jednání, v jakém (ne)došlo k činu, pro který dochází k odvolání daru pro nevděk, již poměrně výmluvně judikovalo prvorepublikové soudnictví: NS ČSR Rv 373/22 (Vážný 2390): *V cizoložství obdarovaného manžela nelze spatřovati hrubý nevděk, opravňující k odvolání daru, dopustil - li se i dárce cizoložství.[1]*

Lapidárně řečeno, a na tom lze i stavět, často úspěšně, obranu žalovaného - akt nevděku nelze

poměřovat izolovaně, ale právě v celém komplexu právních vztahů mezi dárce a obdarovaným a dalšími osobami.

Při posuzování toho, zda je, či není in concreto určité jednání nevděkem, mám za to, že lze vyjít z oboustranných korektivů, které nabízí Komentář[2] (byť v mírně odlišném kontextu), který na jedné straně uvádí: „...obdarovaný rozmnožuje svůj majetek z vůle dárce a měl by proto být vůči dárci úctou povinen“ oproti tomu ale: „ Z obdarovaného se nestává otrok dárce“ . Při aplikaci relevantních právních norem na konkrétní skutkový případ si lze také pomoci základními civilistickými zásadami: směrem k přespříliš přísným až šikanujícím dárce se nabízí například ustanovení zák. 89/2012 Sb., které říká, že *Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany*. Směrem k „vykutáleným“ obdarovaným by pak bylo možno uvažovat o jiném korektivu, a sice ust. § 6 zák. 89/2012 Sb., které stanoví, že *každý má povinnost jednat v právní styku poctivě*.

Je také otázkou, zda by se při posuzování oprávněnosti odvolání daru mělo přihlížet k tomu, jak výrazně došlo ke zmenšení majetku na straně dárce ve vztahu k závažnosti ublížení, tedy jednání, kterého se obdarovaný mohl dopustit. Zjednodušeně řečeno, daruji-li susedovi reklamní propisku, a potom po něm chci, aby mě každý týden dvakrát vozil na vyšetření nemocnice, a není-li to můj blízký příbuzný, pak zřejmě nelze platně pro takové jeho (ne)jednání odvolat dar pro nevděk proto, že po devíti takových závozech desátý odmítl. Daruji-li však příbuznému v linii přímé celý svůj nemovitý majetek před svědky s jeho příslibem, že jako obdarovaný mne bude po těchto vyšetřeních vozit a obdarovaný následně zcela a bez důvodu zvláštního zřetele hodného setrvale odmítá, jednalo by se zřejmě o exemplární případ nevděku.

Takto jednoznačné případy se ale logicky v praxi vyskytují spíše ojediněle.

Které jsou vlastně zainteresované osoby v rámci právního poměru, který je založen darováním, tedy potenciální účastníci civilního sporného řízení o odvolání daru?

Celkem logicky jsou středobodem úpravy (odvolání) daru (pro nevděk) dárce a obdarovaný, klasicky aktivně legitimovaným tedy bude dárce, pasivně legitimovaným obdarovaný. Tímto však výčet osob zahrnutých do celkového hmotněprávního poměru založeného darováním nekončí.

Ve druhé skutkové podstatě odvolání daru pro nevděk zákon stanoví, že: *Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárci také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké*.

Při bližším zamyšlení nad dikcí shora uvedeného ustanovení je v první řadě nutno vypořádat se s tím, že intuitivně se čtenáři nabízí jiná dikce zákona, a sice: *Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárci také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě dárci blízké*.

Tak tomu ale skutečně není, když Komentář[3] k důvodům proč tomu tak není, uvádí, že: *„Nová konstrukce odvolání daru pro nevděk odmítá dosavadní konstrukci ust. § 630 (zák. 40/1964 Sb. - poznámka autora tohoto článku) a naopak se vrací k tradičnímu pojetí, které je prezentováno v ust. § 948 OZO. Zásadní posun spočívá v tom, že nevděk má primárně směřovat k osobě dárce a ne obecně i k osobám dárci blízkým. To má svoji logiku, jelikož závazek z darování vzniká jen mezi dárce a obdarovaným a právě vůči dárci by měl obdarovaný svoji vděčnost projevovat“*

Zároveň ale Komentář[4] dodává: *Jak již bylo zmíněno výše, osoby dárci blízké nemají být primárně těmi, vůči nimž je obdarovaný zavázán nějakým zvláštním ohledem. Avšak jestliže se obdarovaný proti těmto osobám proviní a dárce to bude považovat za ublížení jemu samotnému, pak je možné dar odvolat podle odstavce prvního*.

Takový výklad bez pochyby vtahuje do právního poměru mezi dárce a obdarovaného osobu blízkou dárce, a v podstatě tak (v omezené míře) supluje další skutkovou podstatu, která by stanovila, že: *Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárce také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě dárce blízké.*

Na judikatuře bude, aby stanovila, jak závažné musí být ublížení osobě dárce blízké. Lze pouze připomenout, že: *osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*

V jaké lhůtě je třeba odvolat dar?

Dárce může dar pro nevděk odvolat do jednoho roku ode dne, co obdarovaný dárce ublížil, ale dozví-li se o tom dárce později, do jednoho roku ode dne, kdy získal vědomost o důvodu pro odvolání daru. Dědic dárce může dar (oproti obdarovanému) odvolat nejpozději do jednoho roku od smrti dárce.

Mezi dárce a obdarovaným lze skutečně dar odvolat i za desítky let po darování. Opět však platí – nejpozději do jednoho roku ode dne, co obdarovaný dárce ublížil, dozví-li se o tom dárce později, do jednoho roku ode dne, kdy získal vědomost o důvodu pro odvolání daru.

Prominutí nevděku a jeho hmotněprávní následky.

Nevděk lze prominout, když zákon přímo uvádí, že: *Ublížil-li obdarovaný dárce úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy, může dárce, neprominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit.* Zde uvedené by na první pohled nemuselo působit výkladové obtíže, dovoluji si však upozornit k výkladu v Komentáři[5], který uvádí, že: *„Za prominutí mlčky lze považovat neuplatnění práva na odvolání daru ve stanovené roční lhůtě.“* Nejsem si zcela jist konečností takového závěru.

V této souvislosti je dle mého názoru nutno poukázat na skutečnost, že pokud by uplynutím roční lhůty nastala vždy a bez dalšího *ex lege* nevyvratitelná právní domněnka, že dárce obdarovanému prominul, avšak dárce by po marném uplynutí roční lhůty a po odvolání daru vyzval obdarovaného k vrácení daru a obdarovaný by převedl předmět daru zpět na dárce, nemohlo by se *de lege* jednat (pak-li, že bychom akceptovali výklad, že uplynutí roční lhůty bez odvolání daru pro nevděk bez dalšího znamená konkludentní prominutí) o vrácení daru, ale fakticky zpětný převod vlastnického práva by musel být posouzen jinak – například jako opětovné darování.

Možnou pochybnost (která by mohla mít například veřejnoprávní důsledky bez ohledu na ust. §1 odst. 1) věta druhá zák. 89/2012 Sb.) zákon odklízí navazujícím ustanovením, které uvádí, že: *Je-li dar odvolán později a namítne-li obdarovaný opožděné odvolání daru, soud k odvolání nepřihlédne,* Komentář[6] k tomu doplňuje: *Jestliže však i po uplynutí lhůty dárce uplatní právo na vrácení daru a obdarovaný předmět daru dobrovolně vydá, je tak činěno po právu a na straně dárce proto nemůže dojít k bezdůvodnému obohacení.*

Pokud by totiž platil bez dalšího výklad, že uplynutí jednoho roku znamená automaticky prominutí nevděku, pak nelze vyloučit, že by například správce daně pro vrácení daru po jeho odvolání neposoudil jako vrácení daru, ale jako opětovné darování. A podle toho by doměřil daň.

Odvolání daru mezi právnickými osobami, fyzickou a právnickou osobou a použitelnost

odvolání daru pro nevděk v korporálních vztazích?

Kromě celkem běžných případů, které jsou časté, jako je darování v nukleární rodině spojené se zřízením nějaké formy služebnosti in rem, nabízí dle mého názoru moderní civilistika v oblasti darování více právních instrumentů k uchopení relativně komplexnějších vztahů, které jsou spjaty s darováním, a následně u nich není vyloučeno odvolání daru pro nevděk.

Obecně neexistuje a neexistovala překážka, ani za existence předchozího zákona, pro kterou by nemohla fyzická osoba darovat a následně dar odvolat právnícké osobě a *vice versa*. Stejně tak není dle mého názoru důvodu, proč by nemohly právnícké osoby mezi sebou darovat a následně mezi sebou odvolat dar z důvodu nevděku jedné právnícké osoby ve vztahu k druhé právnícké osobě – nakolik složitější by bylo posuzovat, zda například zákonem požadované tržně konkurenční jednání může být nevděkem, tedy co vlastně může být nevděkem mezi podnikatelskými profesionály.

Ostatně – nakolik je darování, které by se bez zkoumání hlubšího kontextu mohlo zdát jako typický příklad jednání, při kterém zástupce obchodní společnosti (jednatel, člen představenstva, prokurista) nejednal v souladu s požadavky kladenými zákonem na jednání s péčí řádného hospodáře, jistě se dají nalézt případy, kdy obchodní společnost daruje ze svého jmění, a její zástupce při tom – zkoumáno v širším kontextu – jedná zcela v souladu s dlouhodobějšími zájmy obchodní společnosti. Lze si představit, že si strany v rámci písemného darování sjednají, v jakém jednání obdarovaného by dárce mohl spatřovat nevděk a tím by si založil dárce právo odvolat dar.

K úvaze...

Nakolik může být nevděk a jeho subjektivní prožívání intuitivně spojeno s fyzickou osobou (těžko si lze ostatně představit právníckou osobu, jak na konci dne „vstřebává“ nevděk), musí být každé takové jednání, které lze považovat za nevděk, možno objektivizovat. Jednoznačně je dle mého názoru zřejmé, že zákonné pojmy způsobení újmy a ublížení nemají identický obsah, byť způsobení újmy bude často ublížením a *vice versa*.

Ve vztahu k obchodním korporacím nelze ani odhlédnout od toho, kdy dochází v rámci reorganizaci obchodní skupiny (pojem reorganizace zde není použit v insolvenčním významu) mezi společníky právníckých osob ke komplexu dílem bezplatných a dílem úplatných převodů obchodních podílů, které by bylo lze ex post posoudit jako darování, nebo zkrátka jsou darováním, s možnými konotacemi tato darování následně odvolat v případě nevděku.

Stejně tak se nabízí příklad, kdy v případě rodinného závodu, kdy jedna generace vlastník - jednatel „zdarma převede“ část obchodního podílu na korporaci v rámci svého odcházení zamýšlenému nástupci, ten však v pozici společník - jednatel pojme podnikání ke škodě velkého rozsahu společnosti a ze společnosti odejít odmítá, naopak například ohrozí původní generaci trestním stíháním, pak žaloba o určení vlastnictví k obchodnímu podílu z titulu odvolání daru může být konstrukčně jednodušší a soudní řízení rychlejší, než relativně složitá žaloba o vyloučení společníka ze společnosti podle ZOK pro porušení povinnosti loajality.

JUDr. Vít Nevařil,
advokát

Opletalova 1015/55
110 00 Praha 1

Tel.: +420 296 348 226
e-mail: info@ak-nevaril.cz

-
- [1] Cit. podle Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055 – 3014). Komentář. 1 vydání. Praha : C.H.Beck, 2014, s. 23
- [2] Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055 – 3014). Komentář. 1 vydání. Praha : C.H.Beck, 2014, s. 22
- [3] Tamtéž
- [4] Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055 – 3014). Komentář. 1 vydání. Praha : C.H.Beck, 2014, s. 23
- [5] Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055 – 3014). Komentář. 1 vydání. Praha : C.H.Beck, 2014, s. 22
- [6] Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055 – 3014). Komentář. 1 vydání. Praha : C.H.Beck, 2014, s. 28

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [\(Ne\)vypořádání předmětu řízení u soudního smíru](#)
- [Nové limity opatrovnického rozhodování v judikatuře ESLP a Ústavního soudu](#)
- [Mimosmluvní odměna při společném zastupování více osob](#)
- [Nepřiznané koalice](#)
- [Společnost s podíly 50:50 – právní rizika patových situací a jejich smluvní řešení](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 34: Jednání za společnost – prokura](#)
- [Jak nastavit smlouvy s dodavatelem podle nové právní úpravy kybernetické bezpečnosti?](#)
- [Vada koupené věci – kdy zjištěné nedostatky zakládají kupujícímu práva z vadného plnění a kdy nikoliv?](#)
- [Smluvní autonomie vs. ochrana slabší strany v moderním kontraktním právu](#)
- [Reklamace vad stavby](#)
- [Konec „severních ateliérů“? Nový stavební zákon otevírá dveře k rekolaudaci ubytovacích jednotek na plnohodnotné byty](#)